

Ett namn betyder så mycket – eller lite?

Den 1 juli 2017 fick Sverige en ny namnlag (Lag 2016:1013 om personnamn). Även om namnskick förmodligen är lika uråldriga som språket, så är namnlagar en ganska sen företeelse. I länder som Storbritannien och USA är regleringen av namn begränsad, medan det i Tyskland är komplicerat att byta efternamn. I våra grannländer Norge och Danmark finns redan namnlagar som i mycket påminner om den nya svenska.

Ännu kring förra sekelskiftet kunde man i Sverige välja i stort sett vilket namn man ville. Undantagen var endast adliga namn och soldatnamn (!). Först 1901 kom en förordning om att alla skulle ha ett fast efternamn som skulle bäras livet ut, medan den första regelrätta namnlagen kom så sent som 1963. Den namnlag som kom 1982 var mer könsneutral genom att den vid ett äktenskaps ingående gav makarna möjlighet att välja antingen kvinnans eller mannens efternamn som sitt gemensamma. Dessutom blev det möjligt att, om än i begränsad utsträckning, lägga till eller ta bort ett förnamn.

Sedan länge har det funnits önskemål om en ny namnlag som ytterligare skulle underlätta för den som önskar ändra sitt namn. Trots det har införandet av den nya namnlagen med flera avgörande förändringar gått förhållandevis obemärkt förbi. En rad liberaliseringar införs, vilka speglar vår tids nya familjekonstellationer och utpräglade individualism. Även om namnseden före 1901 var exceptionellt fri så handlade den då inte om individualism utan om motsatsen – att den enskilde redan var känd till släkt och person, till by, gård och sammanhang. Den nya lagen präglas av motsatsen, av individens strävan att gestalta sig själv oavsett rötter och relationer.

Redan i dag är Sverige världsledande på namnbyten. Den nya namnlagen lär befästa detta. Efternamnet behöver nu inte längre vara bundet till familjen och släkten. I princip blir det möjligt för föräldrarna att ge sitt barn ett annat efternamn än något av sina egna. Efternamnet synliggör således inte på samma sätt som tidigare samhörigheten mellan generationerna. Att individen framhävs på bekostnad av släkten är numera norm, men den nya lagen förstärker ytterligare dagens rotlöshet. Betydelsen av psalmens ord »släkten följa släktens gång» (SvPs. 297) gäller inte självklart i dag, vare sig biologiskt eller socialt. Att stå i sammanhang och gemenskap med såväl sin samtida släkt som tidigare generationer är viktigt för självförståelsen, vilket efternamnet tydligt har markerat.

Minst lika lätt som att byta efternamn blir det att ändra förnamn – eller, som det mer formellt heter – personnamn. Lite förenklat kan man säga att det enda nödvändiga vad gäller förnamn är, att man måste ha ett sådant. Alla måste heta något och ha ett personnamn, men därutöver är valfriheten närmast total, så länge som namnet inte väcker anstöt eller kan antas vara till obehag för dess bärare.

Är då den nya namnlagen bara ett tillmötesgående av önskemålen om förenkling och liberalisering? Vad gäller namnet som identitetsbärare är emellertid fler orsaker värda att uppmärksammas. Å ena sidan kan man uppfatta det som att det läggs större vikt vid vilket namn man har genom att det ska bekräfta ens aktuella men också lätt föränderliga självbild. Å andra sidan har namnets betydelse som personlig identifikation minskat genom att samhället inte längre behöver det som givet en gång för alla. För att registrera en medborgare och säkerställa hennes identitet krävs främst ett nummer, inte ett namn. Och det personnummer som vi en gång för alla tilldelats är med något enstaka undantag orubbligt.

Förskjutningen från namn till nummer har pågått i flera decennier, men först med den nya namnlagen är den konsekvent genomförd. Som första land i världen införde Sverige systemet med personnummer redan 1947, ett system som saknar motsvarighet i de flesta av världens

länder. Inför de svenska myndigheterna är vi inte längre våra namn. Vi är våra nummer, vilket kraftigt har underlättat möjligheterna till kontroll av medborgarna.

Kristen tro, kyrkan och Bibeln har mycket att säga om våra namn. Namnet och personen hör intimt ihop, djupare än vi kanske först inser. Ett namn väcker en värld av associationer därför att en människa i sig är en hel värld. Hennes personlighet, hennes innersta djup är lika unik och ofattbar som kosmos. Namnet summerar en människa. Det är hennes logo som står för mycket – ansikte, karaktärsdrag, släktrationer, yrkesroll, livshistoria. Säg Emil och vi tänker på en busig men god och klipsk grabb. Säg Zlatan och fotbollsminnen tränger sig på. Säg Hitler och rashat, ondska och vanvett flimrar förbi. På samma sätt väcks i oss associationer av namnen som vi var och en bär med oss av dem vi älskar, saknar, hatar eller respekterar.

Ett effektivt sätt att i 1900-talets arbets- och koncentrationsläger beröva människor deras identitet och självkänsla var att ersätta deras namn med ett nummer. Namnet bär identiteten. Det säger vem man är. Vem man nu är?

Individualismen till trots har osäkerheten om den egna identiteten ökat i vår tid. Till de vanligaste frågorna i självården hör – vem är jag? Det finns en längtan efter någon som känner ens innersta namn, ens sanna jag. I romanen *Lewis resa* av P.O. Enquist bär huvudpersonen Sven Lidman »en hemlig önskan att någon, vem som helst, skulle ha kunnat se på honom, se! Och så utifrån, och fullständigt uppriktigt, säga honom vem han var... Ett slags total, objektiv recension».

Vem uppenbarar med ett ord det mysterium som den enskilda människan är? Kristen tro svarar enkelt: Herren, vår Gud! Det är Han som gett oss våra *Jag*. Bryts relationen till Gud blir vi till sist vilsna om oss själva. Att återupprätta relationen till Gud blir att återfinna också sig själv.

Tvärtemot vad som ofta sagts är namngivningen i dopet av avgörande betydelse. I den bibliska tankevärlden är den som ger en företeelse dess namn också dess herre. Så gav människan namn till allting i skapelsen utom till sig själv, vilket tillkom Gud som hennes herre. Som ett tecken på att Gud ger människan hennes djupaste namn, hennes identitet, är namnet således centralt i dopet, vilket ännu för bara några decennier sedan uttrycktes genom seden att barnets namn kungjordes först vid vattenösningsen. Och som en hänsyftning på Uppenbarelseboken sägs i en av bönderna i nu gällande kyrkohandbok att den döptes namn ska »skrivas i det eviga livets bok». När den döpte ett antal år senare begravs bör därför alltid det fulla dopnamnet återkomma vid överlåtelsen i begravningsgudstjänsten.

För myndigheterna har namnet kommit att betyda allt mindre. Kyrkan vet någonting annat, att ett namn betyder så mycket. Gud känner oss till namnet, inte till numret.